

(roofvogelonderzoek)

De wependief

©R. Kastelijn

Onderzoek naar wespendienven in de Kempen 2007

Jacques van Kessel en Pieter Wouters

Er is ook dit jaar weer een zelfde opzet gehanteerd als in 2006. Gekozen is om in een vast omlind kleiner gebied te blijven werken. In dit gebied gaan we zeker ook de komende jaren weer proberen zoveel mogelijk gegevens over de wespendienf te verzamelen.

HET ONDERZOEKSGBIED

Het in 2007 onderzocht gebied is 224 km² groot en is, ruwweg, gelegen binnen de vierhoek Bladel, Veldhoven, Eindhoven-noord en Diessen (figuur 1).

Binnen dit gebied liggen enkele grotere bosgebieden zoals: Oirschotse Heide, Aarlese Heide, Oostelbeerse Heide, Straatsche Heide, Landgoed 's Heerenvijvers, Landgoed De Baest, Landgoed De Wielewaal, Spreeuwelse Heide, Landschotse Heide, Neterselse Heide, Beerse Broek, Buikheide-Halve Mijl, Wolfhoekse Heide en Sprankelbossen.

Naast deze grote bosgebieden liggen er talloze kleinere bosgebieden en bosjes in het agrarische landschap. Dit agrarische deel wordt voor het overgrote deel intensief gebruikt. De akkerbouw heeft hierin het grootste aandeel. En binnen de akker-

bouw heeft de maïsteelt weer het grootste aandeel. Tenslotte wordt het gebied voor een deel doorsneden door de beekdalen van de Grote en Kleine Beerze, de Dommel, de Run en Keersop. In deze beekdalen liggen verspreid nog diverse beekbegeleidende bosjes.

METHODE

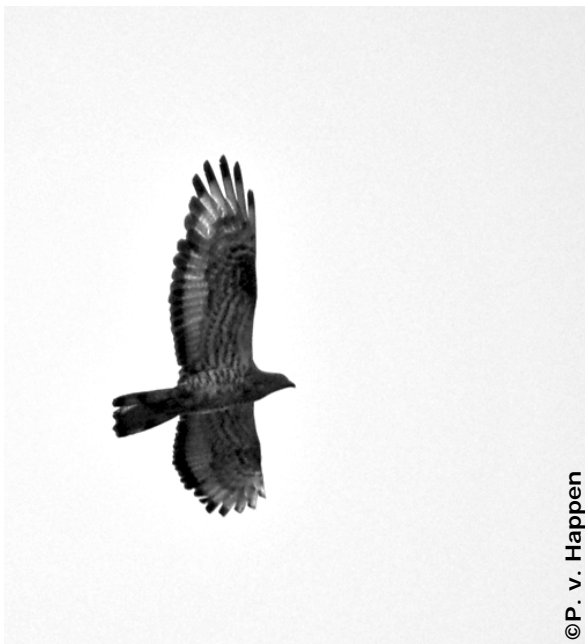
In de periode 1 juli t/m 25 augustus 2007 is in het onderzoeksgebied (zie kader figuur 1) dagelijks naar wespendienven gekeken door een en soms meerdere personen, en daarvoor hebben we alleen al met de fiets zo'n 1650 km. afgelegd. Daarnaast is er ook nog een groot aantal losse dagen in juni gekeken. Het kijken naar wespendienven werd gedaan door te posten op een locatie met goed uitzicht over een bosgebied. Daar werd dan tussen de twee en vier uur gepost, in andere jaren was dat tussen de drie en zes uur. Hierbij werd voortdurend de horizon en de lucht afgezocht op vliegende Wespendienven. Als belangrijk hulpmiddel werd daarbij steeds een of meerdere telescopen gebruikt. Werd er op een locatie heel de dag niets gezien, dan werd er later nog een dag extra gepost. Wanneer er in een bos-

gebied wespandieven voorkomen, dan kun je namelijk na twee tot drie uur waarnemen in juli en augustus vrijwel zeker een exemplaar zien. Uit ons veldwerk is wel gebleken dat, ook al zit je in de buurt van een nest, je soms na drie tot vier uur posten nog geen wespandief hebt gezien.

Ook in 2007 is er vooral gepost op dagen met redelijk mooi weer zonder neerslag en/of harde wind. De waarnemingen zijn steeds nauwkeurig ingetekend op topografische kaarten (1:50.000) met de vermelding: waar komt de vogel vandaan,

© P. v. Happen

waar vliegt hij naar toe en is hij wel of niet prooidragend.

Indien mogelijk is er ook een tekening gemaakt van de onderkant van de vogel. Zo kan men op een waarnemingspunt vaststellen of het om hetzelfde exemplaar gaat of dat er meerdere in het spel zijn.

De beschreven methode is al negen jaar toegepast in het bosgebied Buikheide-Halve Mijl (500 ha). Nadeel van deze methode is wel dat je vanaf de grond niet nauwkeurig kunt zien waar een vogel vandaan komt en waar hij naar toe vliegt. Vanuit hoge posten, bijvoorbeeld een hoge boomtop, is het waarnemen en intekenen natuurlijk veel nauwkeuriger. Maar helaas, ook dit jaar is er nauwelijks 'topwerk' verricht omdat de meesten van ons hoogtevrees hebben! Naast het vaststellen van territoria werd er ook aandacht besteed aan het vinden van nesten. Dit om een beter inzicht te krijgen in de broedbiologie van de wespandief.

RESULTATEN

In de periode juni – augustus 2007 zijn er in totaal achttien verschillende territoria vastgesteld binnen het onderzoeksgebied de Kempen (figuur 1 en tabel 1) en een geschat aantal van twintig territoria.

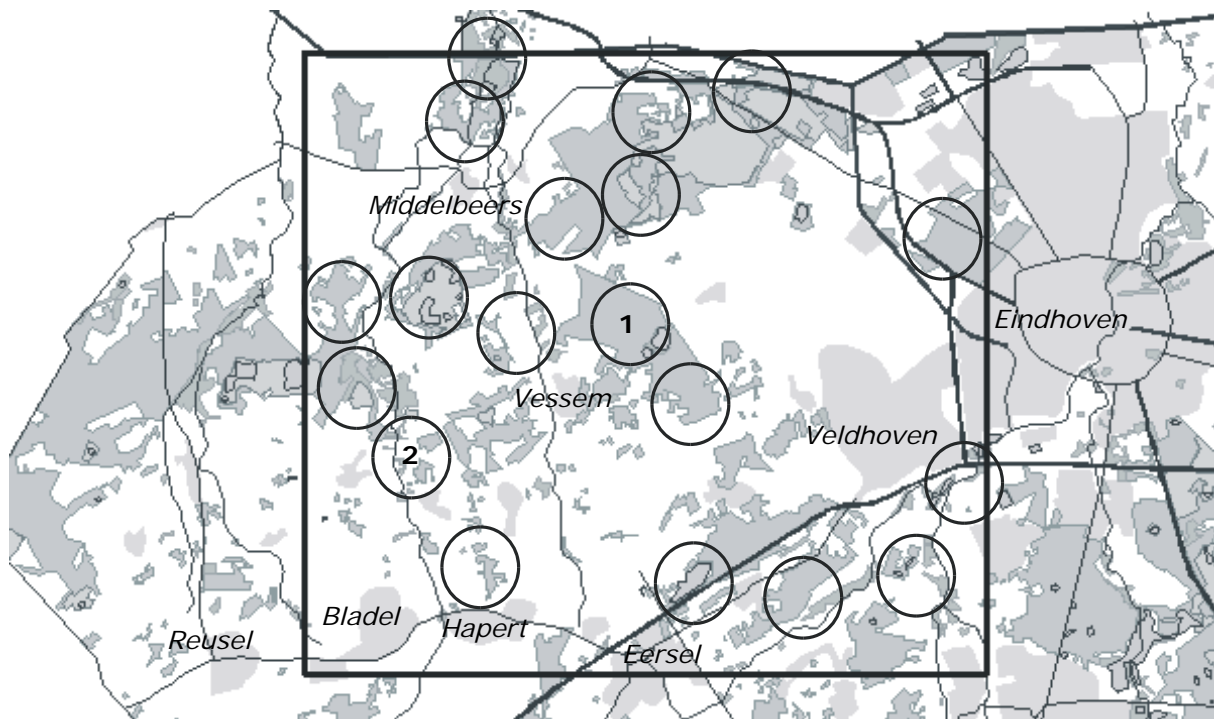
Als we onze resultaten van de laatste 5 jaar eens vergelijken, zien we zowel een duidelijke toename in de aantallen gevon-

DE WAARNEMINGEN ZIJN STEEDS NAUWKEURIG INGETEKEND OP EEN TOPOGRAFISCHE KAART (1:25.000) MET DE VERMELDING: WAAR KOMT DE VOGEL VANDAAN, WAAR VLIEGT HIJ NAAR TOE EN IS HIJ WEL OF NIET PROOIDRAGEND. INDIEN MOGELIJK IS ER DOOR JACQUES OOK EEN TEKENING GEMAAKT VAN DE ONDERKANT VAN DE VOGEL.

FIGUUR 1: TERRITORIA EN NESTEN BINNEN HET ONDERZOEKSGEBIED, ZIE KADER.
OP DE KAART IS GEEN VERSCHIL GEMAAKT TUSSEN NESTVONDST EN TERRITORIUM.

Luchtopname van bosgebied 'Buikheide' (1) en beekdal 'Beerse Broek' (2) (© Google Earth)

TABEL 1: ONDERZOCHE GEBIEDEN IN 2006 : AANTAL WAARGENOMEN WESPENDIEVEN EN GESCHAT AANTAL TERRITORIA IN HET DESBETREFFENDE GEBIED.

Gebied (gemeente)	Aantal verschillende exemplaren	Aantal jongen	Aantal territoria	Geschat aantal territoria
<i>Landschotse Heide</i> (Middelbeers)	2		0	1
<i>Landgoed De Baest</i> (Oostelbeers)	5		2*	2
<i>Het Stuk</i> (Diessen)	0		0	0
<i>Beerse Broek</i> (Westelbeers)	6		1	1
<i>Beerse Broek/Biezegoren</i> (Casteren-Netersel)	2		1	1
<i>Landgoed s'Heerenvijvers</i> (Oirschot)	4		1	1
<i>Oirschotse Heide zuid</i> (Oirschot)	4	1	1*	1
<i>Oirschotse Heide noord west</i> (Oostelbeers)	5	1	1	1
<i>Spekdonken/Broekeling</i> (Vessem/Middelbeers)	6	2	1	1
<i>Buikheide noord</i> (Vessem)	3		1	1
<i>Buikheide-zuid/Halve Mijl</i> (Veldhoven)	3		1*	1
<i>Heieinden</i> (Hoogeloon)	2		0	1
<i>Spreeuwelse Heide</i> (Diessen)	2		1	1
<i>Sprankelbossen</i> (Eersel/Veldhoven)	4		1	1
<i>Knooppunt de Hocht</i> (Veldhoven/Eindhoven)	2		1*	1
<i>Moormanlaan Knegsel</i> (Veldhoven)	2		1*	1
<i>Het Goor, Liesdijk, Neterselse Heide</i>	1		0	0
<i>Beekdal Oude Toren</i> (Middelbeers)	0		0	0
<i>Waterzuivering en Wagenbroek</i> (Hapert)	2		1	1
<i>Molenvelden</i> (Zandoerle/Knegsel)	1		0	0
<i>Aarlese Heide west</i> (Oirschot)	2		1	1
<i>Hoogeloons Bos</i> (Hapert)	0		0	0
<i>Beekdal Run en Zandbogten/Stevert</i> (Steensel)	1		0	0
<i>Zandoerlese Bossen</i> (Veldhoven)	2		0	0
<i>Knegsel noord/west</i> (Eersel/Hoogeloon)	0		0	0
<i>Landgoed De Wielewaal</i> (Eindhoven)	1		1	1
<i>Vlasrootvennen</i> (Veldhoven)	3		1	1
Totaal			18	20

* Voedselvlucht waargenomen

den territoria als ook in het geschatte aantal territoria. Ook in de aantallen broedparen zien we de eerste drie jaren een stabiel aantal van vijf en na 2005 is een duidelijke toename zichtbaar tot zelfs acht broedparen in 2007.

Het aantal geschatte territoria is wel sterk gestegen van 8-9 tot 14 en in 2007 zien we totaal 18 territoria en dat is dus meer dan een verdubbeling ten opzichte van 2003. Of hier sprake is van een echte toename in de populatie, of dat dit deels wordt veroorzaakt door meer ervaring met de soort is niet duidelijk.

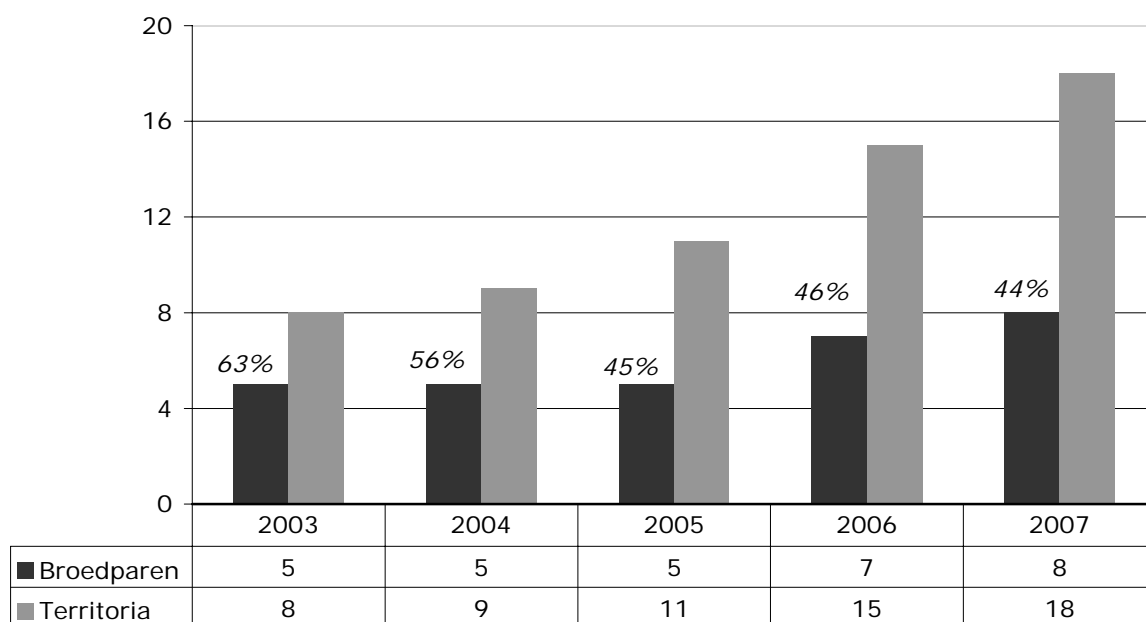
In tabel 1 is goed te zien dat er sprake is van een grote overlap van territoria in de verschillende gebieden, je ziet op veel plaatsen diverse verschillende exemplaren door elkaar.

In 2007 zijn de aantallen echt wel wat hoger. De totale populatie lijkt redelijk stabiel te zijn, hoewel er toch een stijging zichtbaar is. Maar daarnaast bestaat er wel een opvallend groot verschil tussen de aantallen bezette territoria en het aantal broedparen met een nest. Hieruit blijkt duidelijk dat een groot aantal paren dus niet tot broeden overgaat, dat ligt zo tussen de 43% en 63% (figuur 2). In de uit-

gebreide studie van Willem van Maanen in Limosa (2000) is aangegeven dat jaarlijks 50% van de aanwezige paren wespenspiegelaars in Midden Drenthe (1992 - 1998) niet tot broeden kwam. Dus dit beeld lijkt dus zeer veel op de situatie in de Brabantse Kempen.

De totale aantallen territoria worden jaarlijks vastgesteld aan de hand van waargenomen Wespenspiegelaars en/of door controle van al bekende nestplaatsen. Voor 2006 zijn de totale aantallen gewijzigd van 6 naar 7 broedparen en territoria van 14 naar 15 vanwege een extra nestvondst in 2006 op de Aarlese Heide, de melding hierover is pas later in 2007 bij ons binnen gekomen (mededeling Marco Renes). Binnen deze 18 territoria in 2007 is slechts één nest gevonden. Dus slechts één nest in ons studiegebied en dat broedsel is al in de eifase mislukt. Dus dit is evenals in 2006 weer een mager resultaat. Daarnaast hebben we bij zeven andere locaties weliswaar geen nest gevonden maar wel voedselvluchten gezien, en op drie plaatsen zijn jongen uitgevlogen wespenspiegelaars gezien. Dat is een hoog aantal voor ons gebied. Jaarlijks ongeveer 5 - 8 broedparen met nest en jongen voor

FIGUUR 2: AANTAL TERRITORIA IN VERHOUDING TOT HET AANTAL BROEDPAREN MET NESTEN BINNEN HET ONDERZOEKSGEBIED VAN 2003 TOT EN MET 2007.

de periode 2003 - 2007. Het totale aantal is misschien wel erg laag, maar toch duidt dit op een stabiele populatie van broedende vogels. Als je in juli en augustus voedselvluchten ziet dan mag je zeker aannemen dat er sprake is van een broedgeval met nest en jongen (Van Maanen, 2000). Hieruit mag je dus concluderen dat er nog minstens zeven nesten meer moeten zijn geweest, zodat het totale aantal op acht komt (tabel 1, figuur 2).

Een beperking is wel dat we helaas in 2007 een aantal kleinere gebiedjes niet of onvoldoende hebben gecontroleerd.

We moeten toch elk jaar opnieuw weer naast de bezette nesten ook de lege nesten met enige regelmaat controleren. Sommige nesten worden gevonden in kleine percelen, dus je moet echt alles goed controleren. Door de extra nestcontroles kun je zien of ze nog onderhouden worden. Dit is goed te zien aan de verse groene takken die op het nest worden aangebracht. Naast de grotere bosgebieden blijkt dat kleinere beekdalbossen in de Kempen nog steeds erg in trek te zijn bij wespndieven (tabel 2).

Het enige dit jaar gevonden nest lag aan de rand van het Run-beekdal in een droog bos van grove den. Bij deze nestlocatie is in 2007 weer geen enkele voedselvlucht waargenomen, ondanks dat er veel is gepost vanuit verschillende hoeken. Evenals in 2006 was ook het aantal waarnemingen in 2007 van onvolwassen wespndieven erg laag, zelfs in de buurt van de nestplaatsen. Het zijn zeer onopvallende vogels!

EEN OPVALLENDE NAJAARSTREK VAN WESPNDIEVEN IN DE KEMPEN IN 2007

Net buiten het onderzoeksgebied zijn in het najaar nog enkele zeer opvallende najaarswaarnemingen verricht.

(bron: Ornis – vogels in Kempen).

Het betreft hier dus grotere aantallen trekkende wespndieven op 23 en 24 augustus, en dat is een zeldzaam verschijnsel in de Kempen.

23/8 Strabrechtse Heide 224 ex.

23/8 Eindhoven Gestel 37 ex.

24/8 Strabrechtse Heide nog 14 ex.

28/8 nog een groep van 18 ex.

TABEL 2: HABITATKEUZE VAN WESPNDIEVEN IN DE KEMPEN 2003-2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Droog bosgebied	4	5	5	9	11
Nat bosgebied	2	2	2	2	3
Beekdal	2	2	4	4	4
Totaal aantal territoria	8	9	11	15	18

TABEL 3: OVERZICHT VAN VIJF JAAR GEÏNVENTARISEERDE GEBIEDEN IN DE KEMPEN 2003-2007

Gebied	2003	2004	2005	2006	2007
Landschotse Heide NW.	1	1	0	1	0
Landgoed De Baest N.	1	1	1	1	1
Landgoed De Baest Z.	0	0	0	0	1
Het Stuk	0	0	0	0	0
Beerse Broek	1	1	1	1	1
Beerse Broek	0	0	1	1	1
Landgoed s'- Heerenvijvers	0	0	0	0	1
Oirschotse Heide NW.	1	1	1	1	1
Oirschotse Heide Z.	0	0	0	0	1
Spekdonken –Molenbroek	1	1	1	1	1
Buikheide-Halve Mijl N.	1	1	1	1	1
Buikheide Halve Mijl Z.	0	0	1	1	1
Heieinden	0	0	1	1	0
Spreeuwelse Heide	0	0	0	1	1
Sprankelbossen	1	1	1	1	1
Knooppunt de Hocht	0	0	0	1	1
Moormanlaan Knegsel	0	0	0	0	1
Het Goor, Lieddijk, Neterselse Heide	0	0	0	0	0
Beekdal Oude Toren	0	0	0	0	0
Waterzuivering en Wagenbroek	0	0	1	0	1
Molenvelden - Zandoerlese Bossen	0	0	0	0	0
Aarlese Heide west	0	0	0	1	1
Hoogeloons Bos	0	0	0	0	0
Beekdal Run	0	0	0	0	0
omgeving Knegsel	0	0	0	0	0
Landgoed De Wielewaal	1	1	0	1	1
Vlasrootvennen	0	1	1	1	1
Totaal	8	9	11	15	18

© P. van Happen

Gezenderde wespendif

© T. Østbye

© P. van Happen

PLANNEN VOOR 2008

Het is wel de bedoeling om in navolging van 2007 weer hetzelfde proefgebied te onderzoeken. We moeten opnieuw gaan proberen weer zoveel mogelijk territoria en nesten op te sporen en te volgen tijdens het broedseizoen. Voor elk nest wat we vinden willen we een zo betrouwbaar mogelijk beeld krijgen van het broedsucces. Het is daarom uitermate belangrijk om naast het vinden van nesten deze ook tijdens het broedseizoen te blijven volgen door middel van enkele vervolgccontroles. Deze nestcontroles zijn noodzakelijk omdat broedsels soms mislukken. Daarnaast is het ook belangrijk om van de waargenomen vogels zoveel mogelijk een vleugeltekening of foto's te maken zodat er vastgesteld kan worden hoeveel vogels actief zijn binnen het onderzoeksgebied. Om nog meer bekendheid te geven aan dit langlopend onderzoek in de Kempen, hebben we een artikel geschreven over herkenning van wespddieven in het veld met veel eigen foto materiaal (van Kessel & van Happen 2007). Ook in dit vijfde jaar is opnieuw gebleken dat we niet alleen de grotere bosgebieden moeten controleren, maar dat ook de aandacht moet blijven uit gaan naar de kleinere bosgebieden in het agrarische gebied. Vooral ook die bosjes die in of tegen beekdalen aan liggen.

DANKWOORD

Dank aan alle mensen die waarnemingen hebben ingestuurd via ORNIS. En bijzondere dank aan allen die hun medewerking aan het veldwerk hebben verleend: *Peer van de Akker, Peer Busink, Wim Deeben, Piet van Happen, Bert van Herk, Frans Huijbers, Bep Janssen, Noud Janssen, Theo Kampshof, Robert Kastelijn, Antoon de Kleyn, Jan Kolsters, Gerard Leijten, Heine van Maar, Wilma Meurs, Chris Mulder, Marco Renes, Geert Rombouts, Thor Østbye, Mark Sloendregt, Geert Sanders, Wil de Veer, Els de Veer-Bax, Nellie van de Waardenburg, Jan van de Waardenburg, Wiebe Witteveen, Douwe Witteveen, Piet Wuyts.*

LITERATUUR

Bijlsma, R.G., 1997. *Handleiding veldonderzoek roofvogels. Vogelbescherming – Werkgroep Roofvogels Nederland.*

KNNV uitgeverij.

Kessel, J. van & Wouters, P. 2001

Een eerste verkenning naar het voorkomen van Wespddieven in de Kempen in 2001.

De Blauwe Klauwier 27 (2): 7-11

Kessel, J. van & Wouters, P. 2002

Een tweede verkenning naar het voorkomen van Wespddieven in de Kempen in 2002.

De Blauwe Klauwier 29 (1): 2-16

Kessel, J. van & Wouters, P. 2004

Onderzoek naar Wespddieven in de Kempen 2003.

De Blauwe Klauwier 30 (1): 9-15

Kessel, J. van & Wouters, P. 2005

Onderzoek naar Wespddieven in de Kempen 2004.

De Blauwe Klauwier 31 (1): 20-25

Kessel, J. van & Wouters, P. 2006

Onderzoek naar Wespddieven in de Kempen 2005.

De Blauwe Klauwier 32 (2): 2 -8

Kessel, J. van & Wouters, P. 2007

Onderzoek naar Wespddieven in de Kempen 2006.

De Blauwe Klauwier 33 (1): 12 –19

Kessel, J. van & van Happen, P. 2007

Herkenning van Wespddieven. Een korte handleiding voor het veldwerk

De Blauwe Klauwier 33 (2): 14-23

Maanen, W van. 2000

*Reproductiestrategie van de Wespddief *Pernis apivorus* in Noord-Nederland.*

Limosa 73: 81-86